

Instytut Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego PAN

Wspomnienie o Profesorze Jerzym Andrzeju Chmurzyńskim

2019-07-09

Fot. Stanisław Ciok, opublikowane za zgodą Redakcji czasopisma "Kosmos"

W dniu 1 lipca 2019 odszedł od nas na zawsze prof. dr hab. Jerzy Andrzej Chmurzyński (11.03.1929 - 1.07.2019), etolog i filozof, ojciec polskiej etologii.

J. A. Chmurzyński ukończył studia wyższe na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego. Na samym początku swojej kariery naukowej (1950-1952) pracował jako zastępca asystenta w Zakładzie Zoologii Systematycznej Uniwersytetu Warszawskiego, jednak prawie całe swoje dalsze życie zawodowe związał z Instytutem Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego PAN w Warszawie. Uważał się przede wszystkim za ucznia dwóch wybitnych uczonych: profesora Jana Bohdana Dembowskiego

z Zakładu Biologii Instytutu Nenckiego PAN oraz profesora Romana Józefa Wojtusiaka z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Jego ciekawość świata była nienasycona. Był entomologiem i etologiem rozkochanym zwłaszcza w badaniach terenowych. Ulubionym obiektem jego badań była samotna żądłowka wardzanka, *Bembix rostrata*. Badał jednak również zachowania innych samotnych żądłówek, zwłaszcza obrostki letniej (*Dasypoda hirtipes*, wcześniej *Dasypoda altercator*) i prowadził laboratoryjne doświadczenia badające reakcje fotyczne różnych gatunków much.

Profesor Chmurzyński był też jednym ze światowych pionierów poszukiwania biologicznych korzeni wrażliwości estetycznej. Analizował też inne podobieństwa i różnice pomiędzy człowiekiem i zwierzętami i zajmował się etycznymi aspektami prowadzenia badań behawioralnych. W licznych artykułach z pogranicza biologii i filozofii poruszał, między innymi, kwestię dichotomii Dobro-Zło, Prawda-Falsz i Piękno-Brzydota, a także rozważał kwestię czasu w procesach biologicznych i w kulturze.

Profesor Chmurzyński przez wiele lat działał w Radzie Naukowej Instytutu Nenckiego (był przez szereg lat jej sekretarzem, a także wiceprzewodniczącym) oraz w Radzie Naukowej Instytutu Zoologii PAN. Był też wieloletnim członkiem Komitetu Biologii Ewolucyjnej i Teoretycznej PAN i Komitetu Zoologii PAN, a także wiceprzewodniczącym Multidyscyplinarnego Zespołu Uniwersytetu Warszawskiego i Państwowego Muzeum Archeologicznego do badań nad Osobliwością Gatunkową Człowieka.

Był wspaniałym wykładowcą akademickim i współautorem słynnego, wciąż jeszcze będącego w użyciu akademickiego podręcznika nauk behawioralnych, na którym wychowały się już całe pokolenia studentów i miłośników tych nauk [B. Sadowski i J. A. Chmurzyński (1989) *Biologiczne mechanizmy zachowania*, PWN Warszawa]. Był erudytą chętnie dzielącym się swoją encyklopedyczną wiedzą na temat etologii i wielu innych zagadnień. Przez wiele lat tworzył niezwykle, wyczerpujący „Słownik encyklopedyczny biologii zachowania się i pojęć pokrewnych”, dostępny na serwerze Instytutu Nenckiego. Brał też udział w licznych audycjach radiowych i telewizyjnych.

Jeszcze jako młody pracownik naukowy Zakładu Biologii Instytutu Nenckiego PAN J. A. Chmurzyński zainicjował powstanie kultowych Seminariów Etologicznych, które odbywają się w Instytucie Nenckiego począwszy od 1966 r., a

więc już od ponad pół wieku. Był też jednym z inicjatorów powstania Polskiego Towarzystwa Etologicznego (PTEtol.) (1991) i pierwszym Prezesem tego Towarzystwa. Działał też w innych towarzystwach naukowych, zwłaszcza w Polskim Towarzystwie Zoologicznym (PTZool.), w którym należał do grona inicjatorów powstania Sekcji Etologicznej. Działał aktywnie na forum międzynarodowym: był przez wiele lat przedstawicielem Polski w Międzynarodowym Komitecie Etologicznym (1975-1985), a następnie przedstawicielem krajów Europy Wschodniej (bez ZSRR) w Międzynarodowej Radzie Etologicznej (1985-1989).

Pasje prof. Chmurzyńskiego nie ograniczały się do jego działalności naukowej. Kochał muzykę klasyczną, sam komponował i grał na pianinie. Malował też farbami olejnymi piękne pejzaże. Fascynowała go astronomia, lubił też starszą literaturę S-F i wycieczki rowerowe, a w młodości żeglarstwo. Przede wszystkim zaś był wyjątkowo ciepłym, bezinteresownym człowiekiem, życzliwym ludziom, powszechnie lubianym i kochanym. Będzie dla nas nadal autorytetem i przewodnikiem, a jego zasługi dla rozwoju polskiej etologii i innych nauk behawioralnych pozostaną w naszej wdzięcznej pamięci.

Ewa J. Godzińska

Uczennica Profesora Chmurzyńskiego